

SVETOSLAV MINKOV (1902–1966)

IKONE SO HUDIČEVA STVARITEV

V majhnih mestecih naletite na stare razpadajoče hiše s počrnelimimi zidovi in strehami, poraslimi s travo, ki se skrivajo na koncu širokih dvorišč, poraslih s plevelom in grmičevjem. Na prvi pogled bi človek rekel, da so te hiše že dolgo časa zapuščene in v tišini njihovih praznih sob odmeva samo oglašanje čričkov. Ko pa lesena dvoriščna vrata zaškrípajo in se odprejo pred nekom, ki stoji na ulici, naenkrat postane jasno, da življenje za temi mrtvimi zidovi še vedno obstaja in tke svojo nevidno pajčevino.

Točno v takšni hiši je pred leti živel neki siromak po imenu Prokap. Nikogar ni imel ob sebi, bil je popolnoma sam, kot volk. Bil je ikonograf in prejemal je skromno plačilo za svojo obrt, vendar ga nihče nikoli ni videl delati.

Že zgodaj zjutraj so dvoriščna vrata pri njem zaloputnila: odšel je na ulico, se ustavil na vogalu in se z nepremičnimi in utrujenimi očmi zazrl v vzhajajoče sonce, ki se je lesketalo v megli. Nato se je sprehodil mimo prodajaln in delavnic, ki so se druga za drugo prebujale iz nočnega spanca in dvigovale svoje naoknice kot veke.

Ikonograf je prečkal pusto tržnico in zavil v krčmo. Tam je nato sedel ves čemerer ter zaprt vase, si naročal pijačo in popival. Nikomur ni namenil niti besede. Ko je padel mrak, je vstal in se z opotekajočimi koraki napotil proti domu.

Pravijo, da je bilo njegovo okno celo noč osvetljeno. Morda je ravno takrat slikal ikone.

Pravi posebnost je bil ta možakar. Ko si ga srečal na ulici, si dobil občutek, da se ti bo njegova opičja grozota za vedno zasidrala v spomin.

Ali je kdo sploh kdaj videl njegove ikone?

Seveda. Visele so v cerkvah v bližnjih vaseh – svetniki z bradami do kolen, povešenimi brki, jasno in široko odprtimi oči. Pobožni častilci so pred njimi prižigali sveče, se križali, jih prosili za odrešitev duše.

Iz teh vasi so v mestece občasno prihajali ljudje in v krčmi iskali Prokapa, da bi naročili ikone. Plačevali so mu pijačo, se družili z njim in nazdravljali za uspešno delo. Na teh srečanjih je ikonograf spregovoril le nekaj besed in še te so bile povezane bolj z denarjem, ki naj bi ga prejel, in rokom za izdelavo naročila. Na dogovorjeni dan je ikone prinesel v krčmo; ljudje so ponje hodili tja. Še nikoli ni nihče prestopil praga njegove slikarske delavnice – ta je bila njegovo svetišče, ki bi ga tujčev korak lahko oskrnil, če bi zabredel v trnje in plevel ob njem.

Nekega dne se je Prokap pojavil v krčmi z veliko ikono v rokah. Usedel se je in začel piti. Pijača mu je hitro zlezla v glavo, zaradi česar je zaspal. Nekaj radovednežev se mu je približalo in začeli so si ogledovati sveto podobo. Dolgo so molče strmeli vanjo, nato pa je nekdo rekel:

»Presneto, kakšen rumen obraz!«

Takrat se je Prokap prebudil. Ko je opazil radovedneže okoli sebe, je hitro skočil kvišku in glasno zavpil, da je odmevalo kot nekakšno rjoenje razjarjene živali. Ikono jim je izpulil iz rok in jo začel brisati s svojim umazanim rokavom.

Dnevi so minevali in neko noč je nekdo potrkal na vrata brivca Kanozirja, hkrati pa se je zunaj pojavil hripav ženski glas:

»Gospod Kanozir! Gospod Kanozir! Delo imate!«

»Preklete!« je jezno zagodrnjal brivec, ko je vstajal iz postelje. »Danes pa ne bo lep dan!«

Odprl je vrata in pred pragom zagledal starejšo žensko.

»Kaj bi radi?« je osorno vprašal možakar.

»Pridite obrit mrtveca.«

»Kakšnega mrtveca? Koga?«

»Ikonografa Prokapa,« je povedala ženska. »Nocoj se je v krčmi napil in napol mrtev obležal na tleh. Videla sem, kako so ga nosili po ulici. Stopila sem zraven, poskusila sem mu povrniti zavest. Iz ust mu je tekla pena, obraz mu je pomodrel ... Ni važno, ne sprašujte. Bila je strašna smrt. Še dobro, da sem se prikazala ravno takrat, drugače bi siromak odrevenel, ne da bi mu kdo zaprl oči.«

»Prokap? Pijandura? Pa saj gre lahko neobrit v pekel!« je zavpil brivec.

»Ne govorite tako, gospod Kanozir!« mu je očitala starka. »Res, da je bil pijandura, toda opravljal je sveti poklic. Pojdite z mano!«

Možakar je tiho stal in gledal s še zaspanimi očmi nekam visoko gor nad vrhove košatih lip. Njegov zamišljeni obraz je bil uprt v lunin sij.

Kanozir je bil pobožen človek in dober po srcu. Ampak vedno se je jezil, ko so ga klicali, naj pride obrit mrtvece. S tem je verjetno hotel skriti svoj smrtni strah, ki ga je obšel tedaj in vzbudil v njegovi vraževerni duši najgrozovitejše misli. A na koncu se je vedno vdal in odšel polepšat mrtvece. Tudi sedaj ni bilo nič drugače: Kanozir je zatopljen vase tiho stal, nato pa se je čez nekaj časa obrnil k starki in ji nežno rekel:

»Pojdiva.«

Čez trenutek sta se spustila po ozki stezici navzdol in izginila v sencah spečih domov.

Celo pot sta molčala.

Tako je bilo, dokler nista prispela do ikonografove hiše. Nato je ženica rekla:

»Vi kar vstopite, jaz pa bom šla domov po čisto srajco. Mrtveca pa res ne moreva pustiti v umazanih oblačilih.«

Brivec se je zdrznil ob misli, da bo moral ostati sam v tej zapuščeni hiši, kjer je ležalo truplo. Starko je hotel nekaj vprašati, ampak ta je bila že daleč naprej. V daljavi so izzveneli njeni glasni koraki, polni utrujenosti in življenjskih izkušenj.

Dolgo se je obotavljal, preden je stopil v hišo, nato pa je le premagal svoj strah ter odprl dvoriščna vrata, da bi zakorakal po potki širokega zaraščenega dvorišča.

Vse naokoli je tonilo v globoko tišino in izgledalo je nekam skrivnostno, hladno in temno, zavito v sen srhljive sence. Izza grmovja se je videla hiška, v enem od oken je gorela luč. Svetloba je bila tako šibka, kot bi nekdo z rumeno zaveso pokril šipo. Vrata pa so bila na stežaj odprta in nihala v rahlem nočnem vetrcu.

Kanozir je s težkim srcem stopil čez prag. Prehodil je temačen hodnik in se ustavil pred vrati, izpod katerih je prihajal komaj viden sij.

Prijel je za kljuko in vstopil v sobo.

Takoj mu je v oči padlo preprosto, vendar vseeno nekoliko čudno pohištvo. Na sredini sobe je stala podolgovata lesena miza, obložena s čopiči in

lončenimi posodami. Stene so bile od vrha do tal okrašene z velikimi ikonami, podobe so gledale z začaranimi očmi.

Sveti Jurij, ki zabada dolgo kopje v zmajevo žrelo. Sveta Marija, ki dviguje roke za blagoslov, njeni prsti pa so sklenjeni kot zlomljene sveče.

Kje je mojster teh podob?

Leži na nizki leseni postelji in nad glavo mu gorita dve tanki voščeni sveči. Brivec ga gleda s široko odprtimi očmi in tedaj prvič v svojem življenju čuti pristno in nepremagljivo grozo, ki jo povzroča misel na smrt.

Iz žepa vzame brivnik in v posodici raztopi kosček mila. Nato se razgleda po sobi, se prekriža, stopi do trupla in mu zaveže brisačo okoli vratu.

Brivnik škrtne in zabrenči kot komar sredi tišine.

Sveči sta se poslovili, odvrgli sta močne in svetle iskre ter ugasnili.

Kanozir se je prestrašil in odskočil. Prilepil se je na steno in tako tudi ostal, skrčen in nepremičen s steklenimi očmi.

Ikonograf se je smejal. Pritajen in odvraten smeh mu je odpiral usta in tekkel po vseh žilah obritega obraza.

Luna se je spustila nizko nad zemljo in se zibala za oknom kot žoga iz rumene megle.

Slišalo se je mahanje kril. Nato se je razleglo ostro škrtanje.

Ikone so se skrivile in zatresle.

Njihove podobe so se odlepile in odstopale s sten. Oživele so.

Kam so izginili skromni in modri svetniki?

Soba se je napolnila s strašnimi prikaznimi, ki so odpirale usta in obračale glave z izbuljenimi očmi.

Nekatere so stegovale roke z dolgimi nohti, druge so izgledale kot ogromni črvi: zvijale so se, brade pa so jim gorele kot ognjene metle.

Kot bi ti zli duhovi prišli iz samega pekla, da bi vzeli s seboj ikonografa, ki jih je ustvaril.

Obkrožili so njegovo posteljo in mrtvec je tedaj vstal, se postavil na noge in stopil naprej.

Brivec je stal ob steni z razširjenimi rokami in od vse te groze začel izguljati zavest.

Pred seboj je imel star samostanski odtis:

podoba hudiča, razgaljenega v svoji brezbožni grozoti.

Naslednji dan je bilo po ulicah mesteca moč opaziti mrliški voz. Ljudje so se radovedno ustavljali, da bi videli mrtveca. Brivec Kanozir je stal pred svojo delavnico in se križal.

Še dolgo zatem ni upal nikomur zaupati svojega doživetja. V svojem srcu ni hotel obujati groznega občutka tiste noči. Dokler ni pri enem od pogovorov razkril vseh podrobnosti.

Možakar, ki ga je poslušal, ga je premeril od glave do pet in mu rekel:

»Res je, da ikone kdaj oživijo, ampak svetniki bodo vedno svetniki. Tako se ti je pač zgodilo.«

Čez nekaj dni je Kanozir ponovno govoril o strašnem dogodku.

Posmehovali so se mu, rekli so mu, da je povsem zblaznel.

Zaradi tega je še sam začel verjeti, da doživetje v domu mrtvega ikonografa ni bilo nič drugega kot nočna mora.

In čisto zares, brivec je kasneje videl vse te ikone v neki bližnji vasici. To so bile čisto običajne brezdušne podobe, kot na tisoče drugih portretov, ki že stoletja krasijo oltarje in stene naših cerkva.

Prevedel Jure Gende